

Oponentský posudek na disertační práci Mgr. Jakuba Hrubého „The System of Titled Nobility of the Western Jin Dynasty (265 – 316 AD)“

Autor se v předložené disertační práci zabývá málo prozkoumaným obdobím čínských dějin, kterému dosud především západní sinologie věnovala málo pozornosti: ranou fází období rozdrobenosti, které je ve stínu dvou velkých epoch, jež ho ohraničují, konkrétně období vlády první dlouhodobé císařské dynastie Han (206 př. n. l. – 220 n. l.) na straně jedné, a vládou asi nejslavnější čínské dynastie Tang (618-906) na straně druhé. V případě období rozdrobenosti jde přitom – jak autor hned v úvodu upozorňuje – o jednu z klíčových period čínských dějin, v jejímž průběhu došlo k velkým proměnám společenského i politického uspořádání (odhlédneme-li od velkých změn v duchovní a kulturní sféře), přičemž řada prvků, které mají počátek právě v této málo prozkoumané době, posléze ovlivňovala vývoj po celý zbytek císařské epochy.

Právě vzhledem k nedostatku pozornosti věnované dané epoše především ze strany západního bádání má práce Jakuba Hrubého do značné míry průkopnický význam, a to nejen v rámci české, nýbrž i světové sinologie. Jde o pečlivou analýzu primárních písemných pramenů, hlavně *Dějiny dynastie Jin (Jinshu)*, sestavených na počátku vlády dynastie Tang, v 7. století, na základě starších autentických pramenů. Doba tří staletí, která dělí kompilaci kroniky od doby, kterou tato zachycuje, mohla vést k určitým zkreslením, nicméně autor ve své charakteristice tohoto základního pramene (str. 27-28) zcela správně hodnotí spolehlivost kroniky v kontextu zaměření a způsobu práce tradiční čínské historiografie a poukazuje na to, že kompilační metoda, kterou čínští učenci používali, s největší pravděpodobností vedla k zachování více méně originálního obsahu v kronice hojně citovaných dokumentů, stejně jako pravdivosti uváděných faktů. Možnosti určitého zkreslení údajů při výsledné kompilaci si je nicméně autor vědom a průběžně na ni upozorňuje při analýze problematičtějších pasáží, přičemž jeho závěry jsou pečlivě vyargumentované a působí velmi přesvědčivě.

Čtenář si hned povšimne, že práci s tímto hlavním pramenem – a nejen s ním - zvládá autor zcela suverénně, a to jak jazykově (což v případě dynastických kronik mladších nežli dynastie Han, jejichž četba nepatří mezi standardní součásti sinologického curricula, není samozřejmostí), tak díky svojí erudici umožňující mu bezproblémovou orientaci v obrovském množství osob a především titulů, jimiž je zmíněný text doslova prošípován. Stejně tak projevuje schopnost podrobit použité pasáže kritice a vyvodit z nich patřičné závěry. Totéž platí i o interpretaci odkazů na události ze starších čínských dějin, kterých čínská

historiografie tradičně hojně užívala, a jejichž význam v konkrétním kontextu autor zcela správně dešifruje. V souvislosti s výše zmíněnou orientací autora v systému titulů můžeme upozornit, že v tomto směru má práce Jakuba Hrubého i důležitý praktický význam a svým způsobem může sloužit jako základ pro vytvoření závazné normy překladu těchto titulů do západních jazyků.

Autor se ve své práci zaměřil na poměrně krátké období vlády dynastie Západní Jin (265-316 n. l.), jejíž význam a specifikum spočívá v tom, že ve čtyři století trvající periodě rozdrobenosti šlo o jedinou dynastii, která krátkodobě sjednotila pod svojí vládou celou Čínu. Předmětem jeho zkoumání je přitom dobře zvolený aspekt panování této dynastie, pro jehož poznání prameny poskytují velké množství dokladů: systém tzv. pěti titulů (*wu deng*), vytvořený zakladatelem dynastie, který následně vedl ke vzniku specifické skupiny v rámci aristokracie, kterou autor označuje jako nobilitu či peerage. Zdánlivě se jedná o časově i tematicky velmi omezený problém, ale právě tato úzká volba tématu autorovi umožňuje pečlivou analýzu pramenů z vícero hledisek, přičemž jeho závěry odhalují mnohohrstevnost fungování daného systému, dotýkají se i dalších aspektů vlády dynastie Jin a mají obecnější platnost i pro jiná období čínských dějin.

Je autorovou zásluhou, že ke své analýze přistoupil v širší komparativní perspektivě a v kapitole I se pokouší definovat nobilitu či peerage na základě modelů vytvořených pro středověké západoevropské prostředí. Poukazuje zvláště na podobnosti mezi čínskou nobilitou a peerage v Anglii a Francii, kde – stejně jako v Číně - byl titul vždy v určitém čase držen jednou osobou a byl dědičný v přímé linii jejích potomků, většinou skrze nejstaršího syna hlavní manželky (s. 18). Upozorňuje ale i na určité odlišnosti: zatímco zpočátku a později hlavně ve Francii byla peerage spojena s lénem a byla přenosná či dědičná pouze spolu s ním, čínský systém se podle autora podobal spíše pozdější situaci v Anglii, kde se titul a léno oddělily a v rámci britské peerage existovaly tituly bez odpovídajících území, která by byla svěřena jejich nositelům. Stejně tak v Číně nositel titulu neměl přímou kontrolu nad „lénem“, které bylo s titulem spojeno: to bylo pouze zdrojem apanáží, vyplácených držiteli titulu centrální vládou, pod jejíž faktickou správní kontrolou se nacházelo. Toto zjištění je jedním z nejpodstatnějších přínosů práce, protože nabourává tradiční představu o existenci silných aristokratických rodů, disponujících velkým pozemkovým vlastnictvím, jejichž moc by značně omezovala místní pravomoci centrální vlády. Jak autor v práci průběžně ukazuje, v době Západní Jin se nobilita nikdy nestala reálnou hrozbou pro ústřední vládu a sám systém pěti titulů umožňoval její efektivní kontrolu ze strany císařského dvora.

Srovnání se západoevropskou nobilitou je velmi ilustrativní – ostatně autorovi slouží k samotné definici nobility v čínském prostředí – ale samozřejmě může mít i určité nedostatky, jichž si je však autor vědom a jak sám uvádí, dále se zaměřuje na podrobnou analýzu fungování peerage v konkrétním čínském kontextu. Ve srovnávací perspektivě by možná bylo užitečné i použití analogií z jiného nežli západoevropského prostředí: mám konkrétně na mysli byzantskou říši 9.-11. stol., která by mohla k čínské situaci poskytnout určité zajímavé paralely v tom, že se rovněž jednalo o centralizovaný stát, a přestože jakási dědičná nobilita v ní existovala, společenský vzestup či pád primárně závisel na milosti císaře a na držbě titulů jím udělených (přičemž – opět paralelně k Číně – existoval oddělený systém prestižních titulů na straně jedné a úředních hodností na straně druhé, které ovšem často držela jedna osoba). To však není výtku, možná pouze určitá poznámka a námět pro budoucí autorovu odbornou práci.

Po charakteristice nobility a definování základních pojmů – zde pouze poukážme na zcela správnou aplikaci obecných antropologických termínů klan a rod na situaci v Číně ve zkoumaném období (s. 24-26) – autor ve druhé kapitole přechází k přehledu vývoje udělování aristokratických titulů od doby Han (do titulu kapitoly se omylem vloudilo datum nástupu předchozí dynastie Qin, kterou ale autor také zmiňuje) až po nástup dynastie Jin. O období dynastie Han – a zčásti i Qin – autor poučeně pojednává na základě sekundární literatury a poté podrobněji charakterizuje systém udělování ranků za dynastie Cao Wei (220-265), který už přímo předznamenal vývoj za dynastie Jin, a to přinejmenším ve dvou ohledech: 1) jednak přístupem zakladatele dynastie Cao Wei vůči vlastním příbuzným, kterým sice byly uděleny prestižní tituly, ale bez skutečné moci, což umožnilo vzestup rodu Sima, zakladatelského rodu dynastie Jin, pro niž pak byly chyby Weiů odstrašujícím příkladem, jehož se je třeba vyvarovat, 2) jednak samotným vzestupem rodu Sima, který pečlivě připravoval svoji uzurpaci trůnu a aby si zajistil širší podporu významných hodnostářských rodů, v roce 264 zavedl systém aristokratických titulů, který sice formálně navazoval na hierarchii pěti titulů lenních knížat existujících už za dynastie Zhou, ve skutečnosti byl však něčím novým.

Autor dále velmi pečlivě analyzuje okolnosti uchopení moci dynastií Jin a dva akty udělení nově ustavených pěti titulů těsně před jejím nástupem v roce 264 a po ustavení dynastie roku 266. Jeho rozbor bere v potaz vícero aspektů vytvoření nobility a ukazuje polyfunkčnost nově vzniklého systému. Jde jednak o symbolický význam zdánlivého znovuzkříšení starých pěti aristokratických titulů z doby Zhou, jejíž vláda byla považována za jakýsi zlatý věk čínské civilizace, jehož vzory je třeba následovat: v tomto ohledu šlo v případě ustavení systému pěti titulů o jeden z aktů, které měly dodávat nové dynastii

legitimitu. Zároveň měl tento krok čistě praktický účel: zajištění podpory hodnostářů, kteří obdrželi dané tituly, a po uchopení moci odměnění jejich služeb (s. 70-72). Odlišně působilo i udělení hodností ve vztahu k rozličným skupinám, jichž se týkalo: vedle hodnostářů, kteří se zasloužili o založení dynastie Jin, byli do nové nobility zařazeni potomci domů Han a Zhou, což demonstrovalo návaznost na předchozí dynastie a legitimitu dynastie Jin, investitura posledního vládce sesazené dynastie Cao Wei potom vyjadřovala plynulost a legitimitu převzetí mandátu Nebes. Jak autor přesvědčivě ukazuje, vytvoření nobility bylo součástí velmi promyšleného a pečlivého převzetí moci, které ve vícero ohledech navazovalo na precedenty z minulosti.

Vzhledem k tomu, že udělování pěti titulů bylo součástí širšího systému, který měl upevnit moc nové dynastie, autor je dále rozebírá ve spojitosti s dalšími opatřeními, která sledovala stejný cíl, především s udělováním knížecích titulů, vyhrazených pouze členům vládnoucího rodu Sima, což mělo dynastii zajistit stálou podporu vlastních příbuzných a posílit její postavení ve vztahu k dalším aristokratickým rodům.

Další rozsáhlá část práce se týká vnitřní struktury lén a kritérií pro jejich udělení. Jak již bylo uvedeno výše, v tomto ohledu je jedním z nejpodstatnějších zjištění fakt, že léna nepodléhala přímé kontrole držitelů jednotlivých titulů, nýbrž byla pevně zařazena do standardní struktury správy říše a sloužila pouze jako zdroj apanáže, kterou nobilitě vyplácela centrální vláda. Tím bylo eliminováno nebezpečí, že by si členové nobility vytvořili příliš silné lokální základny, které by ohrožovaly jednotu říše (s. 107).

Zde by bylo možno vznést dotaz: nedocházelo přece jen k vytváření takovýchto lokálních center moci mimo oficiální struktury? V tomto směru je velmi zajímavý rozbor geografického rozložení jednotlivých lén, který mimo jiné ukazuje, že jedním z kritérií pro volbu polohy nového léna byla geografická blízkost lokálních základen rodu jeho držitele (s. 136). Autor v této souvislosti podotýká, že lokální rody mohly již předtím mít významný vliv na místní komunity (s. 136) a volba polohy léna v blízkosti rodové základny mohla sloužit jednak jako prostředek k posílení kooperace již předtím vlivných lokálních rodin se státní mocí, jednak k jednodušší dopravě apanáže do místních základen držitele titulu. Vzhledem k tomu, že řada členů nové nobility tedy zřejmě pocházela z etablovaných místních rodů, které se formovaly již od doby dynastie Han, by bylo možno uvažovat o tom, že ač samotná léna byla pod přímou kontrolou centrální vlády a nepředstavovala pro ni ohrožení, pozemkové vlastnictví a lokální vliv rodů, z nichž členové peerage pocházeli, mohly vytvářet místní centra moci paralelní k moci státní.

Jedním z významných závěrů práce je zjištění, že držba pěti titulů byla vyhrazena pouze hodnostářům, kteří se zasloužili o převzetí moci novou dynastií (*gongchen*), a v pozdějších obdobích vlády zakladatele dynastie jakékoliv zásluhy, byť sebevětší, už jako vstupenka do vrstvy nobility nepostačovaly, což vedlo k uzavření této skupiny aristokracie a k tomu, že ta byla lépe kontrolovatelná ze strany centrální vlády. Stejnou důležitost má fakt, že udělení titulů bylo spjato především se zásluhami vojenského rázu, což poněkud reguluje rozšířenou představu o nadřazenosti civilní správy vojenským hodnostářům v Číně.

V této souvislosti upozorníme na vynikající analýzu týkající se odporu zmíněných zasloužilých hodnostářů (*gongchen*) vůči vojenskému tažení proti jihovýchodnímu státu Wu, které vedlo ke konečnému sjednocení Číny. Autor velmi přesvědčivě vysvětluje tento odpor obavou z nové vlny udělování titulů, což by mohlo oslabit pozice zasloužilých hodnostářských rodů (s. 189). Jde o jeden z příkladů autorova hlubokého porozumění tématu a jeho schopnosti na základě znalosti fungování systému vyvodit poměrně překvapivé a zcela oprávněné závěry, týkající se konkrétních motivací jednotlivých osob a skupin.

Obecně je jednou z charakteristik přístupu autora k tématu právě to, že nechápe udělování pěti titulů jako statický systém, nýbrž vždy ho analyzuje v proměnlivém historickém kontextu a velmi pečlivě zvažuje nejen historické okolnosti, nýbrž i často velmi konkrétní možné motivace jednotlivých aktérů. Tento přístup prostupuje celou práci, ale klíčovou roli hraje v kapitole o proměnách systému v době bojů mezi jednotlivými členy rodu Sima v letech 291-306. Zde autor ukazuje, jak snaha jednotlivých soupeřů zajistit si co nejširší podporu vedla k rozvolnění pravidel pro udělování titulů a řady nobility se neúměrně rozrostly. Přitom nejde o paušální tvrzení aplikované celoplošně: každý z řady analyzovaných případů je pečlivě rozebrán a jsou ukázány pravděpodobné konkrétní motivace, které za ním stály.

Poslední část práce se potom zabývá dědičností lén a v souvislosti s tím politikou zvláštních milostí (*tui'en*), která ve skutečnosti byla dalším promyšleným způsobem, jak zabraňovat rozrůstání řad titulární šlechty a prostředkem, jak ji držet pod kontrolou centrální vlády.

Tento stručný přehled mohl poskytnout pouze letmý vhled do širší problematiky, kterou se autor zabývá, a do hloubky a pečlivosti jeho analýzy pramenů. Celkově se v autorově podání ze zdánlivě suchého pojednání o vývoji složité a nepřehledné hierarchie titulů stává fascinující výklad o dějinách dynastie Západní Jin, který poskytuje pohled na fungování správního aparátu, na motivace jednotlivých osob a zájmových skupin, na problematiku symbolického legitimování moci v raně středověké Číně, na vztah a politiku

Číny k jiným etnikům, a to vše na základě imponující znalosti pramenů a jejich správného čtení. Řada otázek, kterým se autor věnuje a úspěšně je řeší, má přitom obecnější platnost pro porozumění celým čínským dějinám. Kvalitu práce ještě zvyšuje čtivý styl a přehledně zpracované tabulky a schémata, mající interpretační význam a usnadňující orientaci v pojednávané problematice. Disertační práce Jakuba Hrubého dosahuje vynikajících kvalit a doporučuji udělení doktorského titulu na jejím základě.

V Praze dne 24. 4. 2012

Mgr. Jakub Maršálek Ph.D.